

Na de apartheid...

Weg met de apartheid, ja of nee? Door op het referendum van aanstaande dinsdag nee te stemmen, kiest het blanke deel van de Zuidafrikaanse bevolking hoogstwaarschijnlijk voor een scherpe toename van geweld en neergang van de economie. Door ja te stemmen wordt de toekomst voor de blanken echter niet minder onzeker. Zij geven hun voorrechten op en zullen hun welvaart moeten delen met de zwarte meerderheid. Vooral voor de minder goed opgeleide blanken, die hun bevoorrechte positie alleen aan het apartheidsregime te danken hebben, betekent het opgeven van de apartheid dat zij op de arbeidsmarkt en bij de vraag naar scholing en gezondheidszorg moeten gaan concurreren met de zwarte Zuidafrikanen. Voor de zwarten betekent een ja-stem dat wettelijke gelijkheid met de blanken wordt verkregen. De verwachtingen bij deze groep zijn daarom hoog gespannen. Maar wat kan een democratische regering doen om alle Zuidafrikanen te laten meedelen in de welvaart?

Met deze verdeling is het namelijk slecht gesteld. Nergens ter wereld is de toegang tot werk, gezondheidszorg, scholing en huisvesting ongelijker verdeeld dan in Zuid-Afrika. De vijf miljoen blanken bewonen de vruchtbaarste 87 procent van de grond, de beste banen zijn voor hen gereserveerd en ze hebben de goud-, steenkolen- en diamantmijnen en de industrie in handen. Daardoor bereiken ze een bijna westers levenspeil. Het grootste deel van de 25 miljoen zwarte Zuidafrikanen woont op de onvruchtbare resterende 13 procent van het land en is niet beter af dan de armsten in andere Afrikaanse landen. Veertig procent van hen is werkloos en kan door het gebrek aan grond voor traditionele landbouw nauwelijks in eigen levensonderhoud voorzien. Voor werk is de zwarte bevolking daarom aangewezen op laagbetaalde banen in de moderne sector¹.

Als de apartheid is opgeheven zullen de wettelijke voorrechten van blanken verdwijnen. Gelijke rechten betekent echter nog geen gelijke kansen. De zwarte bevolking krijgt gelijke aanspraken op onderwijs en gezondheidszorg, maar het ontbreekt aan voldoende gekwalificeerde leraren en dokters. Vanuit de dichtbevolkte thuislanden zullen de zwarten zich verspreiden over voorheen blank grondgebied; daar zijn echter onvoldoende huizen en infrastructuur. Gelijke arbeid wordt voortaan gelijk beloond, maar zwarten zijn zo slecht opgeleid dat ze niet in aanmerking zullen komen voor redelijk betaalde banen. Mogelijkheden om zich zelf te ontwikkelen zijn er nauwelijks omdat de landbouwgrond in handen is van blanke boeren. Eenvoudige herverdeling van welvaart is echter geen oplossing, omdat onder de huidige economische omstandigheden de blanken weliswaar zeer sterk zouden verarmen maar de zwarten nauwelijks rijker worden.

Een eerlijker verdeling van kansen en welvaart kan alleen tot stand worden gebracht door een sterke verhoging van de economische groei. Het potentieel daarvoor is aanwezig. Vele decennia heeft Zuid-Afrika een hoge groei kunnen realiseren, vooral ge-

baseerd op de export van grondstoffen, maar later ook op de export van industriële producten. Door sancties (olieboycot, investeringsstop), hoge tariefmuren, subsidies aan landbouw en industrie is de nadruk echter komen te liggen op imports substitutie. Dit heeft er toe geleid dat de economie steeds minder efficiënt werd. De energievoorziening bij voorbeeld is gebaseerd op zeer dure kolenvergassing. Ook het gebrek aan goed geschoolde arbeid belemmert de groei. Hierdoor en door de politieke onrust is het investeringsklimaat ernstig verslechterd. De groei is de laatste jaren teruggelopen tot 1,5 procent, terwijl de bevolking met 2,5 procent per jaar toeneemt.

Een terugkeer naar het oude groeipad vereist ten eerste dat er weer prikkels komen om te investeren. Het einde van de apartheid zal de politieke onrust verminderen en dient gepaard te gaan met een zekere mate van herverdeling van inkomens. Maar een te sterke herverdeling, bij voorbeeld door verhoging van de toch al hoge belastingtarieven, vermindert de prikkel tot investeren. Bovendien werkt ze de emigratie van goed opgeleide blanken in de hand. Ten tweede zal de allocatie van mensen en middelen moeten verbeteren. Met de afschaffing van de apartheid worden ook beperkingen op de mobiliteit van arbeid afgeschaft en kan de opleiding van de zwarte bevolking verbeteren. De beloning kan geschieden op basis van produktiviteit in plaats van huidskleur. Mensen en middelen kunnen worden ingezet voor produktievere doelen dan het veiligheidsapparaat en de bureaucratie die de apartheid in stand moesten houden. Ten derde moeten en kunnen de rigiditeiten die samenhangen met im- en exportrestricties, subsidies en overheidsregulering worden afgeschaft, zodat de economie niet langer gericht hoeft te zijn op imports substitutie.

Kansen voor groei zijn dus zeker aanwezig. De toekomstige democratische regering opereert echter binnen zeer smalle marges. De verwachtingen over welvaartsverhoging na het einde van de apartheid zijn hoog gespannen. Deze welvaartsverhoging is alleen te bereiken door het verhogen van de economische groei. Dit betekent dat de regering moet kiezen voor een lange-termijnstrategie en de druk moet weerstaan om tot grootschalige inkomensherverdeling over te gaan. Zolang er nog onvoldoende te verdelen valt zonder de groeikansen te schaden kan de regering slechts kiezen voor het vergroten van de mogelijkheden van de armste zwarten om in hun eigen levensonderhoud te voorzien door landbouwgrond ter beschikking te stellen en scholing te bevorderen. Zelfs als de mogelijkheden voor groei ten volle worden benut zal na het einde van de formele apartheid nog jaren economische apartheid blijven bestaan.

D.E. Ernste

1. S.R. Lewis, *The economics of apartheid*, Council on foreign relations press, New York, 1990; D. Lachman en K. Bercuson, *Economic policies for a new South Africa*, IMF occasional paper nr. 91, Washington DC, januari 1992.